

ЧЕДО ВУКОВИЋ

ЗАПИСИ О ПОЕТСКОЈ ИСТИНИ

"Шта је човјек? Да л' ће то икад да сазна?"
Радоња Вешовић

Бјелине времена зову и рука понешто записује.

А то бива и овако: наднесем се над вир, али не тражим свој лик у води; привлачи ме мрешкање сунчано по дну - игра свјетлости и шарна пијеска.

Игра и надигравање.

*
* * *

Одувијек су ми биле блиске оне чувене ријечи Аристотелове: "Јер, са гледишта умјетности више важи оно што је вјероватно а немогуће, него оно што је могуће а невјероватно".

Али, шта бива? Природа ријечи као да сама брише ту дилему: могуће - немогуће.

Поетске ријечи творе напоредну стварност, свијет без сјенки, у којем све јесте - није.

Кроз себе провлачим Његошев стих: "Суза моја нема родитеља". Овдје суза није суза из ока, нити родитељ јесте родитељ. Све је из те-меља помјерено. Ријеч сама укида један ниво својег значења да би вас-поставила други - шири и виши ниво.

Тако ријеч залази у поетски свијет значења и сазначења.

*
* *

Зауостављам се на Кафкином исказу: "Сви не могу видјети истину, али сви могу бити истина."

А поетска истина бива толико јасна да постаје несагледива.

Она остаје с ону страну разумијевања (у смислу непосредног тумачења: то је то). И гле: пјесми махом бива ближи добар страни препјев, него препричавање на изворном језику.

И рекао бих: поетска истина иманентна је људском бићу и бићу пјесме. Јер, ако је нешто поетско по суштини својој, то бива поетски истинито. Поетска истина је срж поетске природе.

Ипак, све ово не схватам као исијецање поетског ткива из стварности, у којој дјелују и силе себи супротне.

Дакле, није ријеч о апсолутној истини, већ о истини живој, у живом бићу пјесме и у живом бићу времена.

Пази, не сметни с ума: пјесма и вријеме воде двосмјерни саговор - мијења се понешто у времену, мијења се понешто у смислу и значењу стихова, као и у снази њихова дјеловања.

Игра и надигравање.

*
* *

Било је то пола миленијума прије наше ере, а као да је било јуче - Парменид је записао необичне ријечи о истини: "Ти треба да испиташ / и лијепо заокружене Истине непомично срце / и мишљења смртника..."

Срце Истине - оне космичке - чини се да је "непомично", да је исто и вјечно у бити својој.

Али, чим срце истине почне да куца у пјесми, сваки куцај друкчији бива - надигравају се смисао и ритам и мелодијска линија.

Ако се сунце (бар наоко) не креће, помјера се сјенка сунчаног сата. По сјенци свјетлост мјеримо - изокренуто! Али гле, "непомична" свемирска Истина превара се у многилику истину живота, крви, страсти, патње и смрти.

И шта? Ипак истина бива вођена пјесниковим оком и пером, она живи неукротивим куцајима пјесникова срца и дише његовим дахом и гласка се његовим ријечима.

Пјесник, као и сваки човјек, смјешта истину у свој небосклон или у своје недогледне кругове.

Пјесници не знају истину о унутарњој природи боје и мириса руже, па ни о сржној природи својих осјећања. А ето, нема броја стиховима о том цвијету, те о љубави и мржњи, на примјер.

А то су стихови који себе сматрају истинитим.
Имају ли на то право?

*
* * *

Замркнућу какав нијесам освануо.
Осванућу какав нијесам замркнуо.
И на крају чучи костурача.
Игра и надигравање?

*
* * *

У ријечи не разазнајем капи. Али - чини се - драма настајања ријеке одиграва се у самим капима, у њиховој безименој тежњи ка спајању и кретању.

Како наћи ријеч за живо срце капи?
Јер, око види, а не зна да види. И не зна шта види.

*
* * *

За вајара Мирона рече Плиније да је "први помногостручио истину" - и то у мрамору.

Зар се и за вишезначне стихове не би могло рећи да су "помногостручили истину"?

*
* * *

Оно што је ближе и ниже често ми не допушта да видим оно што је даље и више.

Па се срдим на себе: нијеси кадар или не знаш мислити, ако не мислиш и против својих мисли.

И почни трагати онда кад помислиш да си нашао.

*
* * *

Присјећам се Платонове синтагме *eidolu demiurgos* - тако он назива подражаваоца и творца нереалне ствари.

Да ли је поезија подражавалачка умјетност? Мимезис? Шта би она подражавала - зар све свјетове којима се креће? Или она твори

осмишљене слике као што чине снови? Није ли поезија својеврсно снијевање у низовима слика и знакова?

*
* * *

Не призивам у помоћ пјесме Радоње Вешовића - оне ми саме прилазе. И ето нестварног вибрирања које се надиграва са стварношћу. Најприје чујем шапат стихова испод наслова "Гајтан воде". Лим, зелено-модри "гајтан воде" вијуга између планинских страна. И шта?

"По костретној обали
шуме пале на кољена.
Војска пије очима
а ни грло да скваси".

А у висини?

"Два се мљечна неба дотичу."

И још? Ријека

"Глача горским биљуром
мутне пећинске гласове."

И питам се: може ли бити поетске истине изван ње саме? И чини се: стих, узет ријеч по ријеч, није истина. А ипак је сав од истине, самосвојне и непоновљиве. И ето: шуме падају на кољена и војска пије (ријеку) очима!

И куд ме воде ови стихови? Начисто сам - Радоња није склон пуком поигравању ријечима. Нијесу томе склони ни његови стихови. Овдје су ријека и њен ток и њене обале саздани од ријечи-знакова. И збива се темељита претворба стварности. Одлучан закорак у свијет поетске истине.

*
* * *

Како се приближити поетској истини, макар до растојања које није дуже од мојега животног вијека?

Суштина је - чини се - у природи говора, у природи ријечи.

Ролан Барт кратко саопштава: "Мит је говор".

Увјерен сам да би ту формулу требало обрнути, па рећи одрешито: говор је мит!

Јер, ријечи су, у бити својој, самотворни мит. Осим тога, мит се гради ријечима. Тако бива при настајању мита, при развијању филозофских система и стварању поетских дјела. Тако бива у свакодневном говору. Ријечи, дакле, стварају митски, мисаони и поетски свијет. То је свијет без сјенки. То је глас у гласу. То је свијет који тече напоредо са нашим дахом и кораком.

Зар поеме не обликују нове митске свјетове?

Зар Хомерови спјевови не залазе у исте митске сфере, у којима се крећу Хесиодове пантеонске визије?

Зар Аполоније Рођанин - у спјеву "Аргонаутика" - не саздаје још једну митску творевину? И зар његови стихови не хитају за доживљајима Аргонаута - куд су пловили и лађу на раменима носили?

Зар Дантеов спјев није митска слика о кретању мртвих кроз три поетска хоризонта?

Зар није такво и Милтоново натпутовање у спјеву "Изгубљени рај"?

Зар Сартрова формула "есенција прије егзистенције" није у исти мах миротворна?

Зар "Бијела митологија" постмодернисте Жака Деридеа не води оовремену мисао ка митским просторима?

И шта? Из природе ријечи као да извиру сви нивои истине, рефлексивни и поетски.

*

* * *

И како да бар завири у драму настајања поетске истине?

Само умовање неће себе помјерити ни за длаку.

Сав се уносим у Његошев стих из "Луче микрокозма": "Мјесто очих да два сунца никну..." И сав стих уносим у себе.

Очи - никну - два сунца!

Очију као да нема, а оне ипак - условно - могу "постати" два видовита сунца.

Ето драме, ето поетске истине!

И то - рекао бих - на три нивоа.

Први ниво. Одиграва се неслућена претворба сваке поједине ријечи. Оне јесу-нијесу да би одиста биле.

Други ниво. У исти мах одиграва се кретање метафорично-метонимијско. Здружене ријечи постају тропи и симболи.

Трећи ниво. Стих у цјелини бива реторички глас, који се слива у шире поетске токове. У сликовито, у емотивно, у рефлексивно.

И ето: "Мјесто очих да два сунца никну", не би Пјесник могао сагледати свемирске просторе.

И ето: ријечи творе нову поетску истину; ова истина постаје иманентна бићу пјесме; оно "непомично" срце истине почиње да бије свом силином као живо срце поетске ријечи.

Игра и надигравање?

Čedo Vuković

RECORDS ON POETIC TRUTH

Résumé

The paper contains a series of records from the author's notes - thoughts about poetic truth. Roland Barth's thesis was: "The myth is discourse". And one should say vice versa: The discourse is myth. Therefore, the nature of words is mythic. On the basis of this nature of words one can draw conclusions about poetic truth. Many poetical works can prove this through centuries, starting with ancient poems of gods and heroes. This can be proved with the quoted of the poet Radonja Vešović.